

Pisk eller gulrot?

60-åringene trenger ikke å smake pisk for å jobbe lenger. Det holder lenge å gi dem gulrøtter.

Økonomer er opptatte av insentiver, eller gulrøtter, når vi blir utfordret på politiske spørsmål. Noen ganger er vi kanskje for ivrige til å påpeke at insentivene er feil, som om folk er vandrende kalkulatorer som ikke gjør annet enn å tenke på hvordan de skal kare til seg mest mulig penger.

Andre ganger spiller insentiver en viktig rolle. Pensjon er et slikt eksempel. Pensjonsreformen fra 2011 er ment å redde offentlige finanser fra konsekvensene av den økte levealderen. Både endrede opptjeningsregler, levealdersjustering og forsterkede arbeidsinsentiver skal bidra til dette, men det er bare det siste vi så langt kan si noe om effekten av.

Jeg har studert hvordan den norske pensjonsreformen påvirket arbeidstilbudet til 63-åringene, sammen med kolleger ved Frischsenteret, Erik Hernæs og Knut Røed, samt John Piggott ved University of New South Wales (IZA DP no. 8812). Vi gjør dette ved å sammenligne yrkesdeltagelse for dem som ble 63 rett før reformen, med -49-kullet, som ble 63 i 2012. Ved hjelp av detaljerte registerdata kan vi gjenspeile folks pensjonsrettigheter, som kort sagt avhenger av inntektshistorien og hvor man jobber. Det er spesielt tre grupper arbeidstagerne som er av interesse:

- Den første er ansatte i privat sektor med AFP. AFP var da en slags subsidie for å slutte å jobbe, penger du kun får om du velger å slutte. Etter reformen er AFP gjort om til et tilskudd til alle arbeidstagerne «pensjonskonto». Man kan velge å gå av når man ønsker det etter fylte 62. Pensjon kan man også ta ut når man ønsker, og det er helt frikoblet fra hvorvidt man jobber eller ikke. Den årlige pensjonen blir uansett større jo lenger man venter med å ta den ut.

Reformen ga dermed denne gruppen langt sterkere arbeidsinsentiver, og det virker. Vi finner at denne gruppen etter reformen tjener 25 prosent mer. Først og fremst er det flere som velger å jobbe

Skal eldre lokkes til å stå lenger i jobb, må insentivene være tydelige og forståelige. Foto: Istock

Fredagskronikk

Simen Markussen

omtrent like mye som de gjorde før de fikk anledning til å ta ut pensjon.

Interessant nok er det forbausende like effekter blant ulike grupper av arbeidstakere; menn og kvinner, «slitere» og akademikere, høyt- og lavtlønnede, med og uten sykefraværshistorie. Insentivene virker på alle, og omtrent helt likt.

Mange har vært bekymret for at en pensjonsreform med fleksibilitet og insentiver skal skape større ulikhet, siden høyttlønte ofte har bedre helse og jobber der det er lettere å fortsette lenge. Det er for tidlig å si om disse bekymringene er grunnløse – og det er de neppe heller. Resultatene for 63-åringene er likevel godt nytt for dem som er bekymret for økt ulikhet.

- Den andre gruppen av interessenter er reformens tapere; ansatte i privat sektor som tidligere hadde AFP, men som har lav opptjening i folketrygden. Disse mistet retten til å gå av når de ble 62 år. For disse ble både arbeidsinsentivene styrket og pensjonsalderen hevet, altså både gulrot og pisk!

Denne gruppen, nesten utelukkende kvinner, økte sitt

arbeidstilbud noe mer enn dem som fortsatt kunne gå av ved 62. Likevel er det slående at det virket nesten like bra bare med gulrøtter som det gjorde med både gulrot og pisk.

- Den tredje gruppen er dem som jobbet i privat sektor, men uten adgang til AFP. For disse ble pensjonsalderen redusert fra 67 til 62 år, altså en slags «omvendt pisk». Insentivene deres ble derimot ikke endret. Den totale pensjonssummen er den samme, de ble bare gitt mulighet til å spise av den tidligere. Arbeidstilbudet her var relativt uendret; inntekten falt kun med rundt tre prosent fordi noen flere valgte å jobbe deltid.

En kritikk av økonomers klokkertro på insentiver er at vi er i overkant optimistiske hva gjelder hvor godt folk evner å forstå de insentivene de står overfor. Det kan kanskje være noe i det. I et nytt arbeid av Brinch, Hernæs og Jia (SSB DP 698) studeres virkningen av to endringer i arbeidsinsentiver for personer mellom 67 og 69 år.

Den ene endringen, som skjedde gradvis i 2008-2010, var å fjerne avkorting av pensjon for inntekter over 2G (cirka 175.000

Det virket nesten like bra bare med gulrøtter som det gjorde med både gulrot og pisk

kroner). Denne var relativt enkel å forstå. Jobbet du mer enn dette, fikk du samtidig mindre i utbetalt pensjon.

Den andre «endringen» var at dem som ble 67 år i 2007, var første kull som hadde mulighet for 40 år med opptjening i folketrygden, siden tellingen startet i 1967. Disse var altså i en situasjon der ett år til med inntekt isolert sett ikke ga dem høyere årlig pensjon fra fylte 70 år. Denne siste mekanismen var, målt over livsløpet, omtrent like viktig som den første, men den var mye vanskeligere å forstå, og den ga ikke økonomisk utslag med én gang, siden det var pensjonene etter fylte 70 som ble påvirket.

Mens forskerne finner kraftige effekter av den lett forståelige og umiddelbart virkende avkortningen, finner de ingen effekter av den mer kompliserte endringen, til tross for at de altså var omtrent like viktige.

Gulrøtter virker altså, men kun når man ser dem foran seg.

Simen Markussen, forsker ved Frischsenteret

Se flere innlegg Side 34-35

Fredagskronikken

Alexander Cappelen

Bård Harstad

Ola Kvaløy

Katrine Løken

Simen Markussen

Mari Rege

Karen Helene Ullveit-Moe

Debattansvarlig: Sverre Strandhagen Telefon: 22 00 13 93 Epost: debatt@dn.no Telefaks: 22 00 11 10

Hovedinnlegg/kronikk: Maks 4500 tegn inklusive mellomrom Underinnlegg/replikk: Maks 1500 tegn (ca. 250 ord) Legg ved portrettfoto.

Alt stoff som leveres til Dagens Næringsliv, må produseres i henhold til Vær varsom-plakaten. Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter. Debattinnlegg honoreres ikke.